

(Angelica Kauffman pinx.)

BARBARA JULIANE BARONESSE VON KRÜDENER
F. VON VIETINGHOF

MED SONNEN POUL (F. 1781)

Fru von Krüdener i Danmark.

Af Louis Bobé.

Tilhængere af Troen paa de historiske Kendsgerningers sikre Tilbagevenden vil senest ved Verdenskrigens Afslutning være bleven bestyrket i denne Opfattelse ved at se Tanken om en hellig Alliance af patriarkalsk-mystisk Udspring genopstaa i idealistisk naive Planer til et Folkenes Forbund, denne Gang paa demokratisk-nationaløkonomisk Grundlag.

Ved de Paralleler, der er blevne og vil blive draget mellem disse historiske Fænomener, mindes man uvilkaarligt den Kvinde, der gav Kejser Alexander I. Ideen til den hellige Alliance, og hvem den sikkert ogsaa skylder sit Navn.

En Række Forfattere har dels i særskilte Bøger, dels i Afhandlinger beskæftiget sig med Fru von Krüdeners Liv, — Ch. Eynard (*Vie de Madame de Krüdener Paris 1849, I.—II*), Sainte-Beuve (*Portraits de femmes, Paris 1854, 375—404*), P. L. Jacob (*Mad. de Krudener, ses lettres et ses ouvrages inédits Paris 1880*) og J. Turquan (*Une illuminée au XIX siècle, Paris u. A.*), samt herhjemme Georg Brandes i et Essay (*Samlede Skrifter V 150—77*) og tidligere C. Carstensen (*Dansk Maanedsskrift 1862 II, 1—72*).

Til Trods for denne ret omfattende Literatur, hvortil slutter sig forskellige spredte Afhandlinger i fremmede Tidsskrifter, frembyder Fru v. Krüdeners Livshistorie paafaldende Lakuner, som man har søgt at udfylde ved Hjælp af hendes bekendte, 1804 udgivne Roman »Valérie«, hvis Hovedpersoner er Portræter, et lokkende, men farligt Objekt for Dyrkere af den litteraturhistoriske, syntetiske Metode.

I særlig Grad savner man Oplysning om hendes Ungdom og indenfor dette Tidsrum igen om hendes gentagne Ophold i København, der strakte sig, det første over næsten tre Aar Juli 1786—Maj 1789, det andet over faa Maaneder af Aaret 1791.

Da ingen tidligere har benyttet de af hende muligt efterladte Papirer, og disse turde vel nu efter de barbariske Ødelæggelser i Rusland været gaaet til Grunde, maa det være ønskeligt at samle, hvad der i danske Familiearkiver er bevaret om hendes Liv i Danmark¹⁾, »dette for mig skæbnesvangre Land«, som hun

¹⁾ Efterl. Reventlowske Pap. II, 67, 232, 242; III, 87, 394; IV, 106, 112 f.; V, 135; VI, 1 f.

kalder det, her, hvor hendes Livskonflikt skabtes; her, hvor hun i saa høj Grad prægede det æstetiske Salonliv i de Bernstorff—Schimmelmanske Kredse og knyttede intime venskabelige Forbindelser. København saa hende første Gang som 22aarig ingenue, som l' innocente coupable, for at benytte et rammende Ord af Frederikke Brun, sidst som femme galante, hvileløs og forpint i Kampen mellem Pligterne overfor Mand og Børn og altbetagende Forelskelser.

Barbara Juliane von Vietinghoff genannt Scheel fødtes 23 Novbr. 1764 i Riga og tilhørte en omkring 1600 fra Tyskland til Kurland indvandret Slægt, af hvilken et Medlem i Frederik III.s Tid kom til Danmark, hvor han blev Overhofmester, ophøjedes i Friherrestanden og oprettede Baroniet Scheelenborg, nu i hans Descendens paa Spindesiden, Familien Juel Brockdorffs Besiddelse. Hendes Fader ejede store Godser i Livland og indtog en fremskudt Stilling i Landets Ridderskab, yderligere befæstet ved sit Ægteskab med den bekendte Marskal Greve Münnichs Datter.

Hendes Hjemstavn ved den baltiske Bugt med de alvorsfulde stivnede Højgraner omkring store, blanke, stille Søer havde meddelt Barnets stærkt bevægelige Sind en tidlig Kærlighed til Naturen, men ogsaa en Grundstemning af Tungvindighed, i hvilken hun behagede sig. Forkælet og mangelfuldt opdraget fulgte hun Faderen paa Rejser til Paris og Badesteder. F. C. v. Warnstedt¹⁾ saa hende i 12—13 Aars Alderen i Pymont, med Hænderne fulde af Guldspille ved Faraobordet efter Faderens Forbillede. Hun tegnede da til at blive smuk og kvik.

Som de fleste af Datidens unge Piger af det fornemme og gode Selskab blev hun, inden hendes Hjerte havde faaet Lov til at tale, i tidlig Alder bortgiftet med en Godsnabo, Baron Alexis von Krüden er; hun atten Aar, han fyrretyve, to Gange tidligere gift og tilmed begge Gange skilt, hvad der i hine Tider var meget sjældent.

Da dette Vanheld ogsaa hændte ham i hans tredje Ægteskab, er der vel, da han iøvrigt var en ulastelig, almindelig agtet Mand og anset Diplomat, en vis Sandsynlighed for, at visse Karakteregenskaber eller Ejendommeligheder har ladet ham lide Forlis i sine ægteskabelige Forbindelser. Naar Charlotte Schimmelman, der omgikkes ham meget under hans Ophold i København, har udtalt, at Greven i »Valérie«, saaledes som Fru v. Krüden er har skildret ham i sin Roman, var »næsten ganske som hendes Mand,« faar man et værdifuldt, omend kun indirekte Bidrag til Belysningen af hans

¹⁾ Utrykt Brev til Søsteren, Sophie Schulin 10 Febr. 1787 (Frederiksdals Ark.).

Karakter og Forholdet til Hustruen. Der er ingen Tvivl om, at han elskede hende med den ældre Mands ridderlige Opmærksomhed, Ængstelighed og Dyrkelse. Uden Tvivl er Skildringen af Grevindens Fødselsdagsfest i »Valérie« med dens kærligt opfindsomme Hyldest til Hustruens Barndomshjem hentet fra Virkeligheden, men vist er det, at han ogsaa gennem en afvekslende Tilbagevisning af et stærkt Udslag af hendes Æmhed og Bekymring ved en bestemt Lejlighed har gjort hende ondt, saa at hun ikke kunde glemme det. »Grevens ømme Opmærksomheder for Valérie«, hedder det, »havde altid mindet mig om en Broders, en Vens; han er saa rolig! han har saamegen Værdighed i sin Maade at elske! Valérie er saa ung«.

Fra Mitau, hvor deres første Barn, Sønnen Poul fødtes 1784, og St. Petersborg, Ægteparrets første Opholdssteder efter Bryllupet, kaldtes Krüdener som russisk Sendebud til Venedig, »Europas Sybaris«, men paa Randen af Nydelsernes Bankerot; Divertissementernes, Maskeradernes og Gondolfesternes By tog Fru v. Krüdener fangen, dens vidunderlige Farvetoninger, Opal, Agat og Bleu mourant, mættede hendes Blik, der fra Fødselen havde indluget det nordiske strenge, pralle Lys. Selv har hun afdæmpet og fint evnet at give Udtryk for Stadens fascinerende Trylleri.

I Venedig, hvis Luft var mættet af Erotik og galante Eventyr, fandt Fru v. Krüdener sin første Tilbeder, ikke ved de Fester og Baller, der drog hende med sig som i en Hvirvel, skønt sikkert mange har bragt den blonde, blaaøjede Kvinde fra Nord deres Hyldest, men i sit eget Hus. Selvsagt var det en ganske ung Mand, Legationssekretæren ved Ambassaden Alexandre Stachieff¹⁾ yndet og protegeret af hendes Ægtefælle. Atter det mærkelige Træk, man saa ofte genfinder i Tidens ægteskabelige Tragedier, den let-sindige Tillidsfuldhed, hvormed Manden lader Døren aaben for Hustruens Elsker, holder ham fast og endog bliver de elskendes fælles fortrolige.

Vor Kendskab til Forholdets Udvikling maa i Mangel af positive Oplysninger atter ty til »Valérie«, en Roman i Breve mellem Greven og hans Ven, Gustav Linar, der elsker hans Hustru. Gustav er den sidste af sin Slægt, hvis Blod ebber ud i hans Aarer, en Skikkelse i Slægt med den unge Ernst Schimmelmann, som man kender fra Brevene til Ungdomsvennen August Hennings, fra den betegnende Bekendelse, at han klæder sig i Sort, fordi han bærer Sorg for Livet.²⁾ En Mand, der hverken var lykkelig i sin Barndom eller Ungdom, V e n n e n er som Stormens Børn, h a n kun »et løn-

¹⁾ I Indk. Breve til Finanskollegiet fra Dep. for udenl. Affærer forekommer en kejserlig russisk Resident i Stockholm A. Stachieff 5 Juli 1775.

²⁾ En Brevvexling fra Struenseetiden, ved J. Bloch, Museum 1891 I.

ligt Kildespring«, i sin haabløse Kærlighed i Slægt med Asras Stamme.

Slet saa jordløst var Stachieff neppe, men af det Brev til ham fra Krüdener, der siden skal omtales, fremgaar det, at hans Følelse overfor sin Velgørers Hustru i Venedig sikkert har været bundet af skyldigt Hensyn, og at Fru v. Krüdener her endnu nøjedes med hans reserverede Tilbedelse.

I Juli 1786 blev Krüdener forflyttet som Gesandt i København, men ankom først over Hamborg 18 Jan. Aaret efter hertil, hvor han i Juni 1788 lejede det Schack'ske Palæ, senere Kong Christian IX.s, paa Amalienborg¹⁾, indtil da beboet af den engelske Gesandt Elliot.

Krüdener kom til Danmark paa det Tidspunkt, da Gustaf III.s Planer til et Overfald paa Rusland modnedes. Ved sit mærkelige uventede Besøg i København i Slutningen af Oktober 1787 vilde han med Indsats af sin personlige Nærværelse og Overtalelse bevæge den danske Regering til at sprænge det 1773 med Rusland afsluttede Forsvarsforbund. Hans Forsøg strandede paa Bernstorffs bestemte Modstand, og Gustaf aabnede da i Juni 1788 alene Kampen i Finland. Kejserinden paakaldte nu den Hjælp, Danmark var skyldig at yde. Den dansk-norske Stats Deltagelse i Krigen indskrænkedes til en Diversion fra den norske Grænse med et Armekorps, der i Sept. rykkede ind i Bohuslän, hvorefter Preussen og England lagde sig imellem og hindrede videre Deltagelse i Krigen fra dansk Side.

Skønt Fru v. Krüdener næppe har vist nogensomhelst Interesse for de vigtige diplomatiske Drøftelser, der førtes i hendes Saloner, er hun dog som Husets Værtinde kommen i hyppig Berøring med de mange Politikere, stationære og flygtige, gennem hvis Hænder Traadene gik.

Hun var Værtinde for Officererne paa den russiske Eskadre, der i den haarde Vinter 1788—89 laa indefrosset paa Københavns Rhed, og som den svenske Lieutenant Benzeltierna vilde sprænge i Luften.

København var i hine bevægede Aar Maal og Tilflugtssted for mange mærkelige Fremmede. Her skal nævnes to eventyrlige Eksistenser, der under deres Ophold her paa Foranledning af Kejserinde Katharine boede i Krüdeners Palæ paa Amalienborg. *Poulsen*, vel den eventyrligste af alle, »den blodige Skotte«, kendt fra Coopers Roman »The pilot«, først Styrmand paa et Slavehandler-skib, vild og forvoven, Smugler og Kaperkaptejn, tilsidst russisk Kontreadmiral. I København vakte han Opsigt, naar han viste sig i sin blaa Uniform, prydet med Cincinnatus-Ordenen og den franske *pour le mérite*. Skønt han netop havde kapret to engelske Skibe

¹⁾ Adr. Avisen 1787 Nr. 13. Jvfr. Efterl. Reventl. Pap. IV, 129.

under Norge, blev han til den herværende engelske Ministers Forbitrelse præsenteret ved Hoffet og inviteret hos Bernstorff¹⁾. Hensigten med hans Mission var at knytte en Handelsforbindelse mellem Danmark og Amerika. Den anden var Grev *F r a n c e s c o M i r a n d a* fra Caracas, der opholdt sig hemmeligt her under Navnet v. Meran, varmt anbefalet Krüdener af Kejsrerinden. Oprindelig spansk Officer i den nordamerikanske Frihedskrig forsøgte han 1779—81 at løsrive de spanske Kolonier fra Moderlandet og rejste nu rundt i Europa for at fremme sin Sag²⁾.

I den første Vinter, 1786—87, Fru v. Krüdener tilbragte i Danmark, var Fester ved Hoffet og i Hovedstadens ledende aristokratiske Kredse, og blandt Diplomatiets Baller, Koncerter og Dilettantkomedier i broget Blanding paa Moden, og særlig den sidste Kunststart lagde ganske Beslag paa hendes Interesser og vedblev, saalænge hun opholdt sig i København, at være hendes hovedsagelige Adspredelse. Ved sit medfødte mimiske Talent og sin intelligente Diktion glimrede hun selv i Hovedrollen i flere franske Skuespil. Ved sin Omtale af den berømte Skuespillerinde Mad. Schrøders Udførelse af Titelrollen i Beaumarchais' *Eugenie*, som Baggesen saa i Hamborg, tilføjer han: »Men naar man har set Fru Baronesse Krüdener spille samme Rolle, erindrer man intet andet. Jeg kan ikke tænke mig *Eugenie* under nogen anden Gestalt — jeg drømte mig tilbage i København« under Opførelsen og saa bestandig *Eugenie* uden at se paa Stykket³⁾.

Dilettantkomedien i Hovedstadens aristokratiske, tysktalende, Kredse blev til paa Initiativ af A. P. Bernstorffs Gemalinde Grevinde Augusta Bernstorff, Digterbrødrene Stolbergs Søster, bekendt fra sin Brevveksling med Goethe og sit Venskab med Lavater, en fantasifuld, hjertevarm Kvinde, der meddelte Manden sin fremtrædende Hang til Mystik og Aandeseeri. I Januar 1787 opførtes tre Gange i det Schimmelmansske Palæ for Hoffet og den Bernstorffske Kreds samt Diplomatiets Racines »*Athalie*« med C. F. Cramers Tekst til J. A. P. Schulz' Musik. Selv havde Grevinden Josabeths Parti

¹⁾ Jones var her 22 Marts 1788, afrejste 14 Apr. A. P. Bernstorff ytrer om ham: *la valeur de l'homme est indispensable.*

J. H. Sherburne, *The life of Paul Jones*, Lond. 1825, 153—61 (om hans Forhold til Grevinde Løvendal), 205 ff., 213, 220—27 (interessante Breve vekslede mellem Franklin og Bernstorff), 236 ff, 56. *Countess of Minto, A memoir of Hugh Elliot*, Edinburgh 1868, 301 f. Geheimereg. 1788 1 Apr., 2; 15 Apr. 60; S. 208 f., 239.

²⁾ Gehreg. 1788 5 Jan. 13; 26 Feb. 95; 22 Mrts. 77 og 79. Han ankom til Kbh. 8 Dage før 5 Jan. Bernstorff om *Miranda*: *J'ai vu peu d'hommes plus instruits — ein Mann von ausgezeichnetem Verstande und ausgebreiteten Kenntnissen* (Geh. Reg. 1788 II, 135).

³⁾ Baggesen, *Labyrinth* (min Udg.) S. 69.

medens Antonie Forster, Verdensomsejleren Georg Forsters Datter og Lærerinde for de Bernstorffske Børn, havde indstuderet selve Titelrollen, hvilke Ydelser af Smagsdommere betegnedes som virkelig Kunst. Februar Maanedes Fester aabnedes med et stort Bal hos den spanske Gesandt Musquiz, hvor Kronprinsen dansede til Kl. 4 om Morgenen; kort efter fulgte Opførelsen af Goethes Claudine de Villa Bella til Schulz' Musik; i samme Uge var der et Bål for alle Rangklasser i Slottets Riddersal, og endelig et Par Dage efter gav Officersetaten til Ære for Kronprinsen et Bal paa Gjethuset for 420 Personer.

Ved en af Opførelserne af »Athalie« fik det hjemlige Aristokrati første Gang Lejlighed til at se Fru v. Krüdener, der til at begynde med gav det forkælede, uvrone og blaserede Barn, hvilket indbragte hende en uforbeholden skarp Kritik. »Den nye russiske Gesandt«, skriver Grevinde Sophie Schulin, Theaterchefen v. Warnstedts Søster, »har en meget løjerlig Kone, hendes Frisure er komisk, hun trækker Haarene ned over Panden lige til Øjnene og stiller sig kejtet og fjoget an, som om hun hverken kunde mule eller mæle, endsige gjøre en Reverents.« Der kom kun Liv i hende, naar hun sagde Uforskammetheder til alle, der gød høre paa det, saasom, at man spillede elendigt, at hun havde set Stykket blive givet ganske anderledes i Paris, at hun var lige ved at faa ondt, kortsagt mange lignende Ubehageligheder, der noksom viste, at Bernstorffs havde handlet forkert i at invitere det kritiske Corps diplomatique til denne Opførelse.

Det maa nu erindres, at Fru v. Krüdener paa den Tid var i en Tilstand, hvor Kvinder ikke helt er i Ligevægt; 14 Juli fødte hun sit andet Barn, Datteren Charlotte Anna Juliane (kaldet Juliette efter Moderen), den senere Grevinde Berckheim. Fadderne vare Grevinde Schimmelmann, Grevinde Augusta Bernstorff og Statsminister Schack Rathlau. Fødselen var haard og tog meget paa hendes Kræfter, som hun først langsomt genvandt i Landlivet ved Øresundskysten og i Omegnen af Frederiksborg. Den danske Natur tog hendes Sind fangen. Forordet til »Valérie« aabnes med en Hyldest til Sjællands Kyst. »Denne snart dystre, snart smilende, ofte ophøjede Natur kunde i det prægtige Landskab, jeg holdt af at betragte, opvise hist høje Skove, her fredelige Søer, medens i det fjerne Nordhavets og Østersøens Bølger ruller ved Foden af Sveriges Klipper, og den drømmende Melankoli indbyder til at hvile paa de gamle Skandinavers Grave, anbragte efter Folkets antike Brug, fra Bakker og Jordhøje strøede over Sletten. Jeg elskede at føle og gruble, ofte skabte jeg rundt omkring mig ligesaa skiftende Billeder, som de landskabelige Fremtoninger, der omgav mig. Snart saa jeg de frygtelige Skønhæder i Hamlet, snart blidere

Billeder af Dyd og Kærlighed, og jeg saa Paul og Virginies rørende Skygger«.

Andet Steds i »Valérie« omtaler Fru v. Krüdener Kullens takkede Klipper. Et Aar før hendes Ankomst var denne lille Klippe-idyl bleven opdaget af dens Rousseausk paavirkede, natursværmende Genboere i Hellebæk, Ernst Schimmelmänn og hans Ven Fritz Stolberg, kendt som Havets første Digter i den moderne Litteratur. Paa en Udflugt til Kullen med Grevinde Emilie Schimmelmänn, født Rantzau havde Stolberg i en af Klipperne ristet hendes Navn, og i hans Ode »Hellebeck« er hertil henlagt Lochlins høje Skrænt, hvor Ossian lader Fingal gaa i Land. Her havde senere Ernst Schimmelmänn og hans anden Hustru tilbragt en uforglemmelig skøn Augustdag i 1784 med høj Himmel og let Brise over Havet fra Hellebæk og en poetisk Hjemfart i den sildige Nat i højtideligt Maaneskin. Fyrmesteren paa Kullens »Lygte« havde været deres Fører ind i Grotterne mod Havet og opad de den Gang endnu ganske uvejsomme Klipper og hos Bonden paa Kullagaarden havde de deltaget i hans beskedne Maaltid¹⁾.

Genminder fra Fru v. Krüdeners Sommerliv paa Sjælland, blandet med Erindringer fra Barndomshjemmet, finder man i Beskrivelsen af den Fest, hvormed Greven i »Valérie« glæder sin Hustru paa hendes Fødselsdag. Fra Haven, badet i Lampionernes Lys, træder Selskabet ind i den store Sal, der kun er oplyst af kunstigt Maaneskin; Musikken tier, Dørene lukkes, Væggene var dekoreret med Landskabsbilleder fra det Sted, hvor Valérie havde tilbragt sin Barndom. »Søen og Baaden, de pyramideformede Fyrre, »det lykkelige Hus«, halvt skjult af Træer — alt oplyst af Maanen, der gyder sin rolige Klarhed over unge Birke, over Sivene ved Bredden, som synes at skælve og nynne, og de duftende Kalamus. I det fjerne hørtes Skalmejer, hvis flakkende Toner, snart stærkere, snart svagere lød saa vagt, ømt og melankolsk«. Valérie bryder den andægtige Stilhed, der har grebet alle, idet hun med bevæget Stemme siger: *Men det er jo Dronninggaard*²⁾.

Man véd, at netop de Coninck paa Dronninggaard yndede at give slige Stemningsaftener til bedste med det herhen hørende, kunstige Apparat.

Fru v. Krüdener begyndte i Vinteren 1787—88 at slutte Bekendtskaber med Hoffets Damer, og et intimt Venskab knyttede hun i alt Fald med den syv Aar ældre Grevinde *Charlotte Schimmelmänn*, der levede et harmonisk, men blodfattigt, barnløst Ægteskab med en Mand, hvis Taarer over hans første

¹⁾ Efterl. Rev. Pap. IV.

²⁾ Valérie ou lettres de Gustave de Linar à Ernest de G., Paris, Henrichs, Hambourg, A. Campe, 1804, I, 102.

tidligt afdøde Hustru hun havde tørret. Kønsløs kølig, men opfyldt af dirrende, nervøs Uro, politisk og æstetisk glødende interesseret, var hun saarbar og pirrelig, rastløs søgende efter interessante Mennesker, som hun samlede i sin Salon og næsten sportsmæssigt kodificerede i sine intime Breve.

Hendes Bekendtskab med Fru v. Krüdener gaar tilbage til Oktober 1787, da Gustav III. besøgte København, og Krüdener konfererede endeløst med Schimmelmänn i hendes Saloner¹⁾. Mange Aar efter udtaler hun sig til Charlotte Schiller om sit Forhold til Fru v. Krüdener: »Saa ung, uskyldig og tillokkende som ingen Kvinde, jeg før havde truffet. En dannet Kvinde med megen naturlig Følelse. Jeg tilbragte en hel Vinter sammen med hende og hver Time paa Dagen i den skønneste Harmoni²⁾).

Det altoptagende Venskab mellem de to Damer vakte hos Charlotte Schimmelmänn Nærmeste Betænkeligheder og Forstemthed og Frygt for at hun ved sin store Indflydelse paa Manden skulde indvirke uheldigt paa de spændte, politiske Forhold. Denne Frygt gjorde sig særligt gældende hos hendes Svoger, Grev Ludvig Reventlow paa Brahe-Trolleborg, der, opfyldt af Samfundsinteresser, Bondestandens økonomiske og kulturelle Rejsning, kun ugjerne og sjældent svigtede sin landlig huslige, ægteskabelige Lykkeidyl paa Trolleborg for nødtvungne Embedsforretninger i Hovedstaden og dens selskabelige Krav, der var ham inderlig imod. Krüdener var efter det første Indtryk, han fik af ham, ikke en Mand efter hans Smag, og at blive intim med en fremmed Gesandt var ganske mod hans Principer. Værre blev det, da han fik at vide, at Krüdeners talte ondt om Bernstorff i Retning af, at denne skulde have forfalsket Neutralitetstraktaten. Han frygtede for, at den intime Omgang med Charlotte Schimmelmänn kunde vække Misforstaaelser mellem Grev Ernst og Bernstorff. Der var mellem de gode Damer megen Sladder, meget Føleri og ikke mindre Lunefuldhed, der let kunde gribe videre om sig som en Kræftskade; Krüdener var efter hans Mening en uforskammet Person, der hellere gik Krogveje end at følge Ærligheden. Reventlow ønskede, at han kunde ramme Krüdener, og Fruen var heller ikke at undskylde, at hun førte samme Sprog som Manden, hvilket let kunde smitte Charlotte noget, uden at hun selv var sig det bevidst³⁾. Alligevel overværede han 28 Jan. 1788 hos Krüdeners en Repetition af Les fausses infidélités og Eugénie og maatte indrømme, at Fru v. Krüdener spillede meget godt, ligesaa Fritz Reventlow; de andre agerende var kun

¹⁾ Efterl. Reventlowske Pap. IV 101.

²⁾ Urlichs, Charlotte v. Schiller III, 403.

³⁾ Efterl. Reventl. Pap. II, 145.

middelmaadige, deres Diktion ganske afskyelig, ja næsten ikke til at holde ud.

En mere velvillig Opfattelse af Fru v. Krüdener har Grevinde Sophie Reventlow, Statsministerens Hustru, den forstandige, børnerige Husmoder udtalt. Hun var blandt de Indbudne ved Fru v. Krüdeners 24. Fødselsdag, 23 Nov., hvor »La colombe« opførtes af Børn. »Hun vinder ved nærmere Bekendtskab og er virkelig meget behagelig i selskabelig Henseende« skriver Grevinden. »Til en nøjere Liaison hører der et Kendskab, som ikke er let at opnaa ved vore kunstlede Sæder«¹⁾.

Af andre københavnske Bekendtskaber, Fru Krüdener vides at have stiftet, kendes kun den med hende jævnårige Frederikke Brun, hvis Fader, Præsten ved St. Petri Kirke, Dr. Balthasar Münter, ligesom Datteren satte stor Pris paa hende.

Om Fru von Krüdeners intimere Liv i København er vi desværre kun højst mangelfuldt og misvisende underrettet, og dette gælder især de enkelte Faser i hendes Forhold til Alexandre Stachieff, der var fulgt med herop som Krüdeners Privatsekretær eller personlige Ven. Gesandtskabspersonalet bestod i hine Aar af Legationsraad Wasilieff og Legationssekretær Kaptejn Jukoff. Hverken de gennem Udenrigsministeriet udstedte Passer eller Listerne over ind- og udpasserede Rejsende giver Oplysning om hans Ankomst eller Afrejse. Fru v. Krüdeners Biografer giver ingen Hjælp til deres Meddelelser, om de støtter sig til skriftlig eller mundtlig Overlevering, eller deres højst modstridende Beretninger kun er Gætning eller Konstruktion. Eynard ved at fortælle, at Krüdener paa Grund af sin stærkt optagne Tid neppe havde en Dag fri til at kunne være sammen med sin Familie paa Landet, men at han i sin Troskyldighed overlod Stachieff at være Hustruens Ridder. Han blev i Rollen som den stille respektfulde Tilbeder indtil hun en skønne Dag krævede mere. Ilden, hun saa længe havde leget med, slog ud i Flamme, Stachieff tog den tyske Josefs Parti, at fly, hellere end at synde mod sin Herre. Han tilskrev Krüdener et Brev, hvori han med ædel Oprigtighed bekendte, at han elskede hans Hustru og slutter saaledes: »Hvad der er uforklarligt, og dog sandt, er, at jeg tilbeder hende, fordi hun elsker Dem. Fra det Øjeblik, da De vilde være hende mindre kær, vilde hun for mig kun være en ganske almindelig Kvinde, og jeg maatte ophøre med at elske hende«. En Beretning gaar ud paa, at han efter saaledes at have brændt sine Skibe, forlod Landet; en anden, at Krüdener viste sin Hustru Brevet, skænkede begge sin fulde Tillid og derved lokkede Ulven ind i Folden. Den bedragne Ægtemand blev en skønne Dag klar over Situationen, og Fruen maatte for at undgaa Skandalen, under

¹⁾ C. B. Reventlow, En dansk Statsmands Hjem I, 47.

Paaskud af nervøse Lidelser, rejse til Syden, for at begge kunde glemme.

Den sidste Version er vel nok den rigtige; at følge de Lygtemænd, der flakker op i »Valéries« Bekendelser, lønner sig ikke.

Fru v. Krüdener forlod Danmark 21 Maj 1789. For Charlotte Schimmelmänn i alt Fald betød hendes Bortrejse et smerteligt Tab. »Vore Hjerter var forpinte« skriver Grevinden, »og denne triste Afsked greb mig levende. Jeg drømmer at finde hende igen paa Sølyst, hvor alt genkalder mig Billedet af den interessante Veninde, der saa ofte forskønnede min Ensomhed. Aldrig vil denne Erindring slettes af min Sjæl. Gid hun maatte finde Sundhed og Ro. Hendes Nerver har lidt meget her, og hendes Sjæl vil vinde ved Forandringen. Det siger jeg til min Trøst«.

Fru v. Krüdener rejste for at glemme, Stachieff ligesaa, men hvorhen hans Vej gik, vides ikke. Hvorom alting er, Forholdet til ham havde undergravet hendes Pligtfølelse overfor Mand og Børn; han havde vakt Kvinden i hende og fremkaldt de stærke Længsler, der fyldte hendes Hjerter med vagabonderende Strømme, og hendes impulsive, modsigelsesrige Natur gav fra nu af efter for Indskydelsen. Hun rejste til Paris, et mærkeligt Maal for en nervesyg Patient; Krüdener sad tilbage, skuffet for tredje Gang af Kvinder; hvad der maatte være ham en lille Trøst i Savnet, var, at han, ved at indskrænke Repræsentationen i Palæet, kunde haabe at blive klar for den betydelige Gæld, han havde paadraget sig ved en ødsel Husførelse. Charlotte Schimmelmänn fortæller i Sept. 1789 om et Selskab hos Krüdener. »Værtinden maatte jeg savne, hvad der fik mit Hjerter til at bløde, men iøvrigt var vi glade. Fru v. Krüdener skriver fra Paris prægtige Breve til Manden, hun ser alt med et filosofisk Blik og deler med en skøn Sjæls Begejstring alt, hvad der foregaar omkring hende«. Samtidigt med at hun var betaget af de hurtigt skiftende, skæbnesvangre Begivenheder i Revolutionsbevægelsens Brændpunkt i dette Nationernes store Frihedsaar blev hun aandelig draget til Mænd som Bernardin de St. Pierre og Barthélémy, hvis Skrifter hun længe havde været fortrolig med, men, betegnende nok, gjorde hun en Gæld paa 20,000 francs hos Dronningens Modehandlerinde.

Hvilken Uklarhed, der herskede i Fru v. Krüdeners Bevidsthed om de indre Modsigelser, der splittede hendes Tilværelse, derom vidner noksom en Udtalelse fra hende, hvori hun fremhæver den Fred, hun har fundet i Paris »efter al den Luksus og de tomme Glæder, der døvede hende i København«.

I Slutningen af Aaret begav Fru v. Krüdener sig til Montpellier, hvor Frederikke Brun havde et kometarisk Møde med »den elskværdige Sværmerske, i hvis Selskab hun havde tilbragt saa

mangen nydelsesrig Time i Sjællands Bøgelunde«. Under Indflydelse af en forstandig Veninde, Fru v. Lobkoff, havde hun for en Tid fundet Ro og Tilfredshed og forberedte sig endog paa at vende tilbage til sin Mand i Danmark. Hendes gode Forsæt var dog ikke af lang Varighed, da en ung, smuk og elegant Husarløjtnant, Grev de Frégeville, dukkede op i hendes mediterende Ensomhed. Han var den mest udprægede Modsætning til hendes første, blege stille Elsker Stachieff; hans Forelskelse i Fru v. Krüdener kendte ikke Mellemstadier eller Fortoninger, som hine Tidens Kærlighedsliv excellerede i. Hefdig af Naturen til Brutalitet, krævede han med Trudsler øjeblikkelig Bønhørelse og fandt den. Hun gav sin Selskabsdame Rejsepas og vendte, ledsaget af Greven, tilbage til Paris, hvor hun blev Vidne til Ludvig XVI.s ydmygende Tilbagekomst fra Varenes efter Flugten. Frégeville blev indkaldt til Regimentet men foretrak, som Emigrant og Desertør, forklædt som hendes Lakaj, at følge hende over Grænsen til Brüssel. Krüdener, der ved diplomatiske Forbindelser uden Tvivl havde faaet Nys om sin Hustrus Liaison, kaldte hende tilbage. For at beholde sin Elsker hos sig saalænge som muligt, havde hun i et Brev til Manden søgt at fremstille Forholdet som brødefrit, men Krüdener forlangte, at hun skulde skille sig ved Greven i Hamborg. Da besluttede hun, i Tillid til hans grænseløse Overbærenhed, at tilstaa ham alt. »Mit Venskabskab tilhører min Mand, men mit Hjerte er hos ham, og denne Følelse er jeg stolt af, og intet i Verden skal faa mig til at give Afkald paa den«.

Ved Mødet mellem Ægtefællerne, der fandt Sted »ved Beltet« bønfaaldt hun sin Mand om Skilsmisse, som han af Hensyn til Børnene og offentlig Skandale nægtede hende.

Fru v. Krüdener maa sikkert være kommen til Danmark i de første Dage af Aaret 1791¹⁾. Udadtil viste Mand og Hustru den samme blændende Façade som under hendes første Ophold. 15 Jan. souperede Grevinde Sophie Reventlow med Krüdeners og Knuths hos Grev Schimmelmans, hvor hans Svogers, Baron Schubarts Fødselsdag fejredes. Efter Bordet morede man sig med Smaalege. Krüdener holdt en komisk Prædiken, og Schubart leverede Mimikken. Senere underholdt han Selskabet med en improviseret Fortælling. D. 8 Febr. var der Dilettantkomedie hos Krüdeners, hvor man spillede Destouches' »le tambour nocturne« og »Le bon menage²⁾«.

Men ingen Sang, Spil eller Løjer kunde overdøve den skurrende Mislyd. Fru v. Krüdener havde mistet Sommerfuglestøvet paa sine Vinger, og Gensynet med hende maatte blive en Skuffelse for hendes

¹⁾ F. Bruns Omtale af hende fra 1791 i Ep'soden I, 218.

²⁾ En dansk Statsmands Hjem I, 160.

bedste Veninde i København Charlotte Schimmelmann. »Vi mødtes igen«, skriver Grevinden til Fru v. Schiller, »jeg var bleven ældre og mere erfaren, hun syntes mig mere kold, ikke mere ukunstlet, og saaledes kan Verden misdanne en skøn Sjæl«. Men idet hun i Anledning af »Valéries« Fremkomst drager en Parallel med Fru de Staëls beslægtede Roman »Delphine«, ytrer hun: »Egentlig er dog Fru v. Krüdener mere følelsesfuld og romanagtig«.

De bedste Betingelser for at forstaa Fru v. Krüdener havde blandt hendes Bekendtskaber Frederikke Brun, der netop nu var kommen hjem fra sin Udenlandsrejse, hvor hun havde oplevet sit Livs store Møde med den Mand, der fra nu af var og blev hendes eneste Tanke. Hun havde grædt sig træt i Hjertets Konflikter, stirret sig blind i den graa, bitre Kedsomhed, i Sammenligningen mellem den Mand, Gud havde givet hende, som hun udtrykker sig, og den, hendes Hjerte havde valgt og mødt for silde. Ligesaa lidt som Fru v. Krüdener kunde hun samle Pligtfølelsen til et Magtbud, alt kom til at afhænge af Indskydelse, intet af Resignation. Ligesom Krüdener var Brun et Pligtmenneske, for hvem les affaires sont les affaires, ogsaa han elskede sin Hustru trods hendes Aands og Hjertes aabenbare Forvildelser; Moderen maatte bevares for Børnene, Skilsmisens Skandale og Skam maatte for enhver Pris undgaas.

Begge Mænd tilgiver syvogsyvstindstve Gange og modtager Hustruen varm af hendes Elskers Kys. Brun gør endog det store Offer, at aabne sit Hjem for Hustruens landflygtige Ven og huse ham under sit Tag i Aarevis, for at skaffe hende Ro i sin evige Udvé efter Vennen i det fjerne Schweiz og vel ogsaa for at gøre sig ham forpligtet gennem det største Højsind, en Mand under slige Forhold kan vise. Forskellen mellem Fru v. Krüdener og Frederikke Brun er den, at medens den første gav sig hen til en Række af Mænd, der hver især repræsenterede et Komplement til hendes sammensatte Naturs skiftende Forlængsler, blev Fru Brun sit ene Mandsideal tro.

I hendes Stambog skrev Fru v. Krüdener de meget sigende Linjer: »La vie ressemble à la mer qui doit ses plus beaux effets aux orages! Vous qui avés sauvé des orages de la vie la religion, la vertu et l'amitié, marchés tranquillement vers l'immortalité! Le bonheur vous attend!« Af denne værdifulde Selvbekendelse, altfor oprigtig og intimt blottende af en Stambogsdevise at være, erfarer man altsaa, at Fru v. Krüdener var sig bevidst, hvad hun havde mistet i Livets Storme, men ogsaa, at hun med et stolt Hovedkast vragede det, Mennesker kalder Lykke, — den der kun er til for de smaa Sjæle.

Frederikke Brun karakteriserer Fru v. Krüdener som en meget

elegant, elskværdig Verdensdame, aandsdannet, en sand Titania, tiltrækkende, men aldrig fængslende.

Et mere uddybet Portræt af hende giver hun ti Aar senere (1802). Hun betegner da Fru v. Krüdeners som en af de interessanteste af de mange Kvinder, hun havde lært at kende. »Dyrekøbt Livs- og Menneskekundskab, erhvervet ved et i den store Verden forødet (verrauschet) Liv er hos hende forenet med et saare menneskekærligt Hjerte. En aaben Sans og Følelse for den skønne Natur, en lutret Smag for alle Kunstens Grene; som Forfatterinde særlig fremragende ved sin Evne til at udtrykke sig i aforistiske Sætninger i Lighed med de franske Maximer«. Endnu den Gang bevarede hun Danmark, hvor hendes Datter var født, i venlig Erindring, og Aarene maa have mildnet i hvert Fald de bitre Minder fra hendes sidste Ophold i København, om hvilket hun selv siger, at de to Maaneder, hun levede her, var for hende som et Helvede.

Hvad der atter tvang hende bort fra Landet og hendes Mand, véd man ikke, da hendes Biografer bringer højt modsigende Efterretninger til Torvs; deres Tidsangivelser er ganske forvirrende. Til al Held findes der bevaret et Rejsepas, dateret 25 Nov. 1791, lydende paa Fru v. Krüdeners med Datter og Legationssekretær v. Krock og dennes Hustru, Fru v. Krüdeners Veninde. Fra København rejste Fru v. Krüdeners lige til Riga; her fandt atter en Tilnærmelse Sted mellem hende og Manden, og i den korte Tid, han var Gesandt i Berlin, boede de igen under Tag sammen, men 1793 skiltes deres Veje for stedse, og fra nu af begynder hendes rastløse Vandreliv, i hvilket verdslig Lyst og Nydelsessyge idelig skifter med Bod og Anger. Lige til sin Mands Død i 1802 vedblev hun at staa i fortrolig Brevveksling med ham.

Overalt knyttede hun Bekendtskaber med Tidens navnkundigste Personligheder, som Mad. de Staël, Chateaubriand og Dronning Louise af Preussen, men disse Baand knytttes og løses atter; og denne Tilværelse opfylder hende med Livslede. Forbindelsen med Pietisten Jung Stilling og Herrnhuterne forbereder Overgangen til hendes Liv som Bodsprædikantinde.

Det er først gennem sit Forhold til Kejser Alexander, at Fru v. Krüdeners kommer til at gaa over i Historien. Kejseren stod paa den Tid, hun lærte ham at kende, i Evropas Øjne med en næsten ufattelig Nimbus som Sejrrherren, Verdens Frelser af Krigens Vaande, af eksalterede Beundrere betegnet som den blonde Messias eller den hvide Engel i Modsætning til Mørkets Fyrste Napoleon. Selv var han paa den Tid Genstand for en stærk indre Krise. Led ved en vildt overdreven Hyldest og Tilbedelse, afslappet af Følgerne af en overdreven Livsnydelse og ofte pint af sin Delagtighed i Faderens Mord, blev hans idealistiske, noget feminint anlagte Natur

paa Højden af sine Triumfer grebet af det timeliges Forkrænkelighed.

Under Kongresforhandlingerne i Wien var det, at Fru v. Krüdeners gennem Kejsers Hofdame Fru v. Stourdza lod udtale Ønsket om at se Kejseren, da hun havde meget at sige ham i Herrens og Sandhedens Tjeneste.

Straks ved den første Samtale, hun havde med Alexander i Heidelberg, fandt hun en frugtbar Jordbund for sine Ideer og sagde ham frimodigt drøje Sandheder. I det lille Bondehus, hun beboede udenfor Byen, holdt de Bønnemøder sammen, hun fulgte Kejseren efter Slaget ved Waterloo til Paris, og her boede de Dør om Dør. At Alexanders Omgivelser med voksende Skinsyge overfor den Kvinde, der saa ganske havde bjergtaget ham, tillagde deres Forhold urene Motiver, kan neppe undre. Slige Beskyldninger tør dog sikkert afvises med Bestemthed. Fru v. Krüdeners var paa hin Tid ved de halvhundrede, stærkt mærket af Aarene, bleg, mager, og gik tarvelig klædt; hun havde sikkert gjort op med sin Fortid. I Paris viste Kejseren hende den Udmærkelse, at indbyde hende som eneste Dame til at overvære den store Revue, han lod afholde paa Camp des vertus over 150,000 Mand russiske Tropper. Denne sit Livs største Dag, da hun var Genstand for en hel Hærs Hyldest, har hun skildret i en Dityrambe under Titlen »Camp des vertus«. Faa Dage senere overgav han hende Udkastet til den senere saakaldte hellige Alliance, som hun har givet Navn til. Naar det hedder, at Alexander sammen med Kejseren af Østrig og Kongen af Preussen vilde gaa hen og bøje sig for Herren, som Kongerne fra Østerland, genkender man her som andre Steder hendes hele mystiske Verdensbetragtning. Den hellige Alliance gik fra sin Grundidé, kristelig Resignation, ved diplomatisk Drøftelse over til at blive en almindelig hemmelig Traktat om offensiv og defensiv Alliance mellem Europas Stormagter.

Særlig under Indflydelse af det østrigske Diplomati begyndte Forholdet mellem Kejseren og hende snart at kølnes. Fru v. Krüdeners levede derefter i Basel, hvor hendes egentlige Virksomhed som Bodsprædikantinde begyndte. Med Bistand af to Hjælpeprædikanter prædikede hun Opsætsighed mod Jordens rige og store; hun forkyndte, at Verdens Ende var nær og bebudede at de »fattiges Rige« var nær. Tusinder af Bønder og fattige, Sværmere og Pilegrimme fulgte hende, hvorhen hun drog, og store Summer strømmede ind til hende fra fremmede Lande. Øvrighederne i Schweiz viste hende ud, hun flakkede rundt som en fredløs fra Kanton til Kanton, indtil hun 1818 opgav Vandrelivet og slog sig ned paa sit Gods.

Et overordentligt Menneske var Fru von Krüdeners uomtvisteligt; et af Tidens største Navne, først i Salonlivet, siden i Lite-

raturen, derefter i det politiske Liv og senest i Kristenlivet. International i sit Forhold til Samfundet, delt mellem sit Fødeland Rusland, sit aandelige Fædreland Frankrig, en Tid ogsaa knyttet til sit Skæbneland: Danmark, og derefter til Schweitz, alle hjemløse Eventyreres Tilflugtssted. En rig, men mere blændende end dyb, naturlig Begavelse, i Besiddelse af en ganske sjælden personlig Charme og af en henrivende og betagende Veltalenhed. Blev hun end ved sin udprægede Holdningsløshed og Livsdilettantisme ikke det hun stræbte efter at blive, da hendes stærke Passioner var falden til Ro; grundlagde hun end heller ikke et Barmhertighedens Livsværk som flere af hin Tids filantropiske Kvinder, har hun dog med sin Sjæls Straalespil og sit store Hjerte lyst for utallige, baade de fattige af Eje og særlig de fattige i Aanden, hvem faa eller ingen tænkte paa.
